

UBEYDULLAH b. ZİYÂD

ve Yezîd adına ondan biat almasını tembih etti. Biatı reddeden Hüseyin, geldikleri yere geri dönmelerine veya Yezîd ile görüşmek üzere Dimaşk'a ya da Sugûr bölgelerinden birine gitmesine izin vermesini istedi. Önce bu isteği Halife Yezîd'e bildirerek gelecek cevaba göre hareket etmeyi düşünen Ubeydullah, rivayete göre Ömer b. Sa'd ile Hz. Hüseyin'in geceleri bir araya gelip konuştuklarının kendisine bildirilmesi üzerine Hüseyin'in isteğinde samimi olmadığını düşünüp bundan vazgeçti. Ömer b. Sa'd'a Hz. Hüseyin'le beraberindekileri Kûfe'ye göndermesini, bunu kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşmasını emretti. Neticede Hz. Hüseyin'le beraberindeki yetmiş iki kişi Kerbelâ'da 10 Muharrem 61'de (10 Ekim 680) şehid edildi. Öldürülenlerin kesik başları ve sağ kolları Kûfe'ye götürüldü. Ubeydullah'ın elindeki sopa ile (kadîb) Hz. Hüseyin'in başına ve yüzüne vurduğu için Enes b. Mâlik tarafından eleştirildiği bildirilmektedir. Ardından Ubeydullah kesik başları ve sağ kollarını Dimaşk'a gönderdi. Ubeydullah'ın, Hz. Hüseyin'in isteğini yerine getirmediği ve son anda Yezîd'i bilgilendirip onun tâlimatına göre davranmadığı için Kerbelâ Vak'ası'nda en büyük sorumluluğu taşıdığı kabul edilmekte ve kendisine lânet okunmaktadır.

Bu olayın ardından Yezîd'e karşı başlayan muhalefet daha da şiddetlendi. Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de kendi adına davet başlattı, Medineliler de Yezîd'e itaatten ayrıldı. Yezîd Medine'deki isyanı bastırıp Abdullah b. Zübeyr'e karşı gitmek üzere Hicaz'a bir ordu göndermeye karar verince ordunun başına Ubeydullah b. Ziyâd'ı geçirmek istedi. Ancak Ubeydullah bunu kabul etmedi, hasta olduğunu ileri sürerek görevden affedilmesini talep etti. Daha sonra Basra'ya geldi. I. Yezîd'in ölümünün ardından onun yerine halifelik makamına oturan II. Muâviye b. Yezîd'i tanımadı, Basra'da kendi adına biat almayı kalkıştı. Ancak başarılı olamadığı gibi Temîm kabilesinin çıkardığı isyan yüzünden şehirden kaçmak zorunda kaldı. O sırada başlarına birer vali seçen Kûfe ve Basra halkı Abdullah b. Zübeyr'e katıldı. Ubeydullah, halifeliği bırakan ve kısa bir süre sonra ölen II. Muâviye'nin ardından Dimaşk'a gitti. Onun bu yolculuğu esnasında, Abdullah b. Zübeyr'e biat etmek için Dimaşk'tan Mekke'ye doğru yola çıkan Mervân b. Hakem'le karşılaştığı, İbnü'z-Zübeyr'e katılmasının büyük bir hata olacağı ve halifeliğin onun hakkı olduğunu söy-

leyip Mervân'ı halifeliği üstlenmesi konusunda ikna ettiği bildirilmektedir.

Ubeydullah b. Ziyâd, Kûfe'de Süleyman b. Surad liderliğinde ortaya çıkan ve kendilerini Hz. Hüseyin'in katili ilân eden Tevâbîn'in birinci hedefi oldu. Ancak Ubeydullah emrindeki birliklerle Aynüverde Savaşı'nda Tevâbîn ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı, Süleyman ve çok sayıda taraftarı öldürüldü (24 Cemâziyelevvel 65 / 6 Ocak 685). Daha sonra Abdullah b. Zübeyr'e itaat eden Karkisiye üzerine gönderilen ve orayı zaptedince Irak'a yürümesi emredilen Ubeydullah, el-Cezîre bölgesinde bulunduğu sırada Mervân'ın ölüm haberini aldı. Yeni halife Abdülmelik b. Mervân onu görevinde bıraktı. Muhtâr es-Sekaffî'nin 66 (686) yılında Kûfe'yi Abdullah b. Zübeyr'e bağlı validen almasının ardından Musul'a yönelip bölgeyi ele geçirdi. Muhtâr'ın Yezîd b. Enes kumandasında gönderdiği kuvvetleri bozguna uğrattı. Ancak Muhtâr'ın İbrâhim b. Eşter kumandasında sevkettiği orduyla Musul yakınında Hâzîr ırmağı kıyısında meydana gelen çetin savaşta ağır bir hezimetle uğradı. Başta kendisi ve Husayn b. Nümeyr olmak üzere askerlerinden pek çok kişi öldürüldü (9 Muharrem 67 / 5 Ağustos 686). Onun ve yetmişten fazla kişinin başı kesilerek Kûfe'deki Muhtâr es-Sekaffî'ye gönderildi. Kûfe'de teşhir edildikten sonra Mekke'de bulunan Muhammed b. Hanefiyye'ye gönderilen kesik başların Mescid-i Harâm'ın kapısında bir defa daha teşhir edilmesinin ardından Mekke'de gömüldüğü bildirilmektedir.

Babası Ziyâd'dan sonra Emevîler döneminde Basra ve Kûfe'nin (İrâkeyn) yönetimini birlikte yürüten ilk vali olan Ubeydullah, Buhara seferi dolayısıyla kaynaklarda "deve üzerinde Ceyhun nehrini geçip Buhara'ya ulaşan ilk Arap" şeklinde takdim edilmiştir. Döneminde her iki şehirde nüfus ve malî açıdan önemli gelişmeler olmuştur. Basra'da büyük paralar harcayarak Beydâ ve Hamrâ saraylarını inşa ettiren Ubeydullah, Basra ve Kûfe mescidini genişletmiş, su ihtiyacını karşılamak üzere Basra'da bir sarnıç yaptırmıştır. Basra'nın nüfusu 90.000 muharip ve onların 100.000 kişilik aile fertleriyle birlikte 190.000, Kûfe'nin nüfusu 140.000 civarındaydı. Ancak onun döneminde Basra'nın kısmen boşaldığı da söylenir. Sevâd bölgesinin yıllık haracı 145 milyon dirhem tutuyordu. Ubeydullah devrinde Hâricî isyanları daha da şiddetlenmiş, devlet bu isyanları bastırmak için Dîvânü'l-atâ'ya kayıtlı

olmayan Arap ve Acemler'i görevlendirmişti. Sertliği yanında cömertliğiyle de bilinen Ubeydullah'ın Basra ve Kûfe'de yaptığı çeşitli konuşmalar Arap edebiyatı açısından önemlidir. Câhiz'e göre uğur getirmesi için evinin önüne köpek, arslan ve koç kabartması yaptırmıştır. Ebû Mihnef *Haaberü'l-Muhtâr ve İbn Ziyâd* adıyla bir eser yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 162; IV, 410, 418; Ebû Mihnef, *Mahtelü'l-Hüseyn*, Bağdad 1977, s. 11-16, 19, 22-23, 34, 36; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Zekkâr), s. 166, 169, 176; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 455, 491; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekkâr), V, 249, 316-318, 407, 408, 412, 415, 418; VI, 273, 371-373; a.mlf., *Fütûh* (Rıdvân), s. 343, 363, 369, 401; Dineverî, *el-Ahbarü'l-tuvâl* (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut, ts., s. 208, 210-212, 214, 222-224, 231, 233, 243, 259; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 236-237, 245; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İbn Abdürabbih, *el-İkhdü'l-ferid*, I, 324; IV, 164, 169, 379; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb* (Abdülhamîd), Beyrut 1982, III, 65, 70, 77, 93, 102; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (nşr. Abdülemîrî Ali Mühen-nâ), Beyrut 1995, XX, 379-380, 383; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XX, 325, 377-381, 389, 403, 412, 467, 488; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 317, 545; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1417-20/1997-99, bk. İndeks; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Suku-tu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 80-84, 87-89, 191-195; Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağında Halife Yezîd b. Muaviye*, İstanbul 2001, s. 285-286, 287, 401-402; Ahmet Turan Yüksel, *İhtirastan İktidara Kerbelâ Emevî Valisi Ubeydullah b. Ziyâd Döneminin Anatomisi*, Konya 2001; Hakkı Dursun Yıldız, "Ubeydullah b. Ziyâd", *İA*, XIII, 3-4; C. F. Robinson, "Ubayd Allâh b. Ziyâd", *EI*² (İng.), X, 763-764.

AHMET TURAN YÜKSEL

UBEYDULLİN, Aziz

(1887-1937)

Türk-Tatar tarihçisi, edebiyatçı.

27 Haziran 1887 tarihinde Tataristan'ın başşehri Kazan'da dünyaya geldi. Asıl ismi Abdülaziz olup kaynaklarda adı Gaziz ve Eziz, soyadı Gubeydullin olarak da geçer. Tüccar olan babasının adı Sâlih'tir. İlk öğrenimini 1895-1904 yıllarında Kazan'daki Hâlidîye Medresesi'nde yaptı. Medresede dinî ilimlerin yanı sıra Arapça ve özel bir hocadan Farsça dersleri aldı. Batı edebiyatına ilgi duydu, Rusça öğrendi. Ailesi tüccar veya din adamı olmasını isterken 1906 yılından itibaren dışarıdan girdiği lise imtihanlarını vererek 1908'de Kazan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu; bir yıl okuduktan sonra hocalarının teşvikiyle

Tarih Fakültesi'ne geçti. Burada iken Âlimcan Barudî'nin Kazan'daki Muhammediye Medresesi'nde tarih dersleri vermeye başladı. 1915'te tarihçi Şehâbeddin Mercânî'nin 100. doğum yılı münasebetiyle düzenlenen *Mercânî* adlı almanağın (Kazan 1915) hazırlanmasında çalıştı. 1916'da *Moğol Tarihi İçin Marko Polo* adlı teziyle üniversiteden mezun oldu. Tatarlar arasında Tarih Fakültesi'ni bitiren ilk kişidir. Ancak Kazan valisi şehirde yaşamasını uygun görmediğinden Kazakistan bozkırlarının kuzeyinde küçük bir şehir olan Troitsk'e gitmek zorunda kaldı ve 1917 Rus İhtilâli'ne kadar burada öğretmenlik yaptı.

İhtilâlden sonra Kazan'a dönünce çeşitli kurumlarda çalıştı ve ilmi araştırmalarını sürdürdü. 1919-1921 arasında Kazan Üniversitesi Rusya Tarihi Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı ve 1925 yılına kadar Kazan'daki çeşitli enstitülerde ders verdi. Yeni kurulan Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Maarif Komiserliği'nin, ihtiyaç duyduğu millî kadroların yetiştirilmesi için Bakü'ye çağırıldığı Türk dili, edebiyatı ve tarihi uzmanları arasında Ubeydullin de vardı. Bu münasebetle 1925'te Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nde göreve başladı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği türkologlarının toplandığı Bakü Türkoloji Kurultayı'nın (1926) organizasyonunda aktif biçimde çalıştığı gibi "Türk-Tatar Halklarının Tarihi Edebiyatının İnkişafı" adıyla bir tebliğ sundu. Bu tebliğ 1937'de ona karşı ileri sürülen asılsız iddiaların kaynağını teşkil etti. 1927'de Bakü'de *Hazarların Menşei Hakkında Kayıtlar* adlı eseri basıldı. Bu eseri de 1937'deki soruşturma dosyasına suç delili olarak konuldu. Yine 1927'de Moskova'da *Tatar Tarihi* isimli kitabı ile "Tatar Burjuvazisi Tarihinden" ve "Kazan Tatarlarında Feodal Sınıfın Yıkılması Tarihi" adlı makaleleri yayımlandı. Bu çalışmalarla Bakü Üniversitesi Yüksek Pedagoji Enstitüsü'nde İhtimai Tarih Şubesi'nin başına getirildi. Bir yandan da Azerbaycan Devlet arşivlerinde çalışmalar yapıyordu. Burada hem araştırmaları için kaynak toplama imkânına kavuştu hem de arşivin tasnifi ve yeniden düzenlenmesine hizmet etti.

1927'de "Özbek Halkının Menşei Problemi", "Pugaçev İsyanı ve Tatarlar", "Volga Boyu Tatarlarının Sosyal İnkişafının Merhaleleri", "İsyan Devirlerinde Tatarlar" adlı çalışmalarını yayımlandı. Kazan Üniversitesi profesörlerinden N. N. Firsov, onun bu çalışmalarını *Kızıl Tataristan* gazetesin-

Aziz Ubeydullin

de yayımlanan bir makalesiyle hemşehrilerine tanıttı. Aynı yıl Semerkant Üniversitesi'nde meşhur tarihçi V. Barthold'un desteğiyle profesör unvanını aldı. 1928'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Komünist Akademisi Tarihçi Marksistler Cemiyeti'ne asil üye seçildi ve cemiyetin ilk genel kongresinde "Müslüman Burjuvazisinin İdeologu Gaspirinski" adıyla bir bildiri sundu. 1928-1929 yıllarında Taşkent ve Semerkant'ta Türk halkları tarihi üzerine seminerler verdi. 1929'da Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin kuruluşunun onuncu yılını kutlama komitesine üye seçildi ve *Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Tarihçiliğin On Yılı* adlı eseri hazırlayan komisyonda vazife aldı. Bu eserde Azerbaycan'da modern tarih yazımının başlangıcı, araştırmaların gelişmesi ve araştırma yönleri incelendi.

Bir süre sonra Bakü Üniversitesi Şark Fakültesi'nin etkinlikleri komünist idare tarafından kısıtlanınca üniversiteden ayrılmak zorunda kaldı ve Azerbaycan İlmî Tedkikat Enstitüsü Tarih Bölümü'nde başkanlık görevine getirildi. Bu yıllarda Azerbaycan ve Özbekistan'da tarihle ilgili ders kitaplarının hazırlanmasında çalıştı. 1931-1933 arasında Moskova, Bakü, Semerkant ve Taşkent üniversitelerinde Türk halkları tarihi okuttu ve araştırmalar yaptı. İlmî faaliyetlerinin yanı sıra sosyal ve siyasal işlerle de ilgileniyordu. 1931-1932'den itibaren Stalin rejiminin baskısı artınca eserleri ve makaleleri çeşitli bahanelerle neşriyat planlarından çıkarılmaya başlandı. Kendisine karşı yapılan suçlamalar giderek rahatsız edici boyuta ulaştığından Kuzey Kafkasya'daki Pyatigorsk şehrine taşındı, burada Kabarda-Balkar Pedagoji Enstitüsü'nde ders verdi. *Kabarda-Balkar'da Feodal Münasebetlerin Tarihi* isimli çalışmasını hazırladı, ancak eserini bastıramadı. Burada da baskılar devam etti. Kazan Pedagoji Enstitüsü'nden *Tataristan Tarihi* adlı bir eserin hazırlanması ve ders

vermek üzere davet alınca Kazan'a döndü de Kazan'da vaad edilenlerin hiçbiri yerine getirilmediği gibi eser ve makalelerinin basılması yine engellendi. 1935'te tekrar Azerbaycan'a döndü. 1936'da Azerbaycan Üniversitesi Tarih Fakültesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Halkları Tarihi Bölümü başkanlığına getirildi. Burada Azerbaycan tarihiyle ilgili birçok eser hazırladı, fakat bunları da yayımlama imkânı bulamadı. 1937'de tutuklandı. Çeşitli baskılar ve işkencelerle yapılan sorgulamada 1925 yılından itibaren Bakü'de İngiliz himayesinde Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Tataristan, Başkırdaistan ve Dağistan'ı içine alan bir Türk-Tatar devleti kurmak için karşı devrimci örgütlerle iş birliği içine girmek, pantürkist faaliyetlerde bulunmak, Türkiye ve Japonya lehine casusluk yapmak gibi uydurma suçları kabul etmek zorunda kaldı. Bakü'de 12 Ekim 1937 tarihinde kurşuna dizildi. Mezarının yeri hâlâ belli değildir. Ardından eşi Rabia da tutuklandı ve beş yıl süreyle Sibiry'a da bir çalışma kampında kaldı. 1957'de kocasının aklanmasından sonra Tataristan'a dönebildi. Adı uzun süre yasaklılar listesinde yer alan Ubeydullin hakkında Azerbaycan, Tataristan ve Özbekistan'da ilk makaleler 1962 yılından itibaren yayımlanmıştır. Bu ülkelerde son yıllarda Ubeydullin hakkında çeşitli makale ve eserler neşredilmekte olup Tataristan'da eserleri yeniden basılmaya başlanmıştır.

Başlıca Eserleri. A) Tarih: *Târîh-i Edyân* (Kazan 1918), *Milletçiliknin Bazı Esasları* (Kazan 1918), *Târîh-i Umûmîden Kurûn-ı Evvel* (Kazan 1918), *Türk mü Tatar mı?* (Kazan 1918), *Rusya Tarihi* (Kazan 1919), *Tatar Tarihi* (Kazan 1922, 1923), *Tatar Kalendarı* (İ. Kuliev ile birlikte, hicrî 1341-1342 yılı için hazırlanan takvim, Kazan 1923), *Eski Bulgarlar* (Kazan 1924), *Pugaçev İsyanı* (Kazan 1924), *Tatarların Ortaya Çıkışı ve Altın Orda* (Kazan 1924), *Tatarlarda Sınıflar Tarihi İçin Materyaller* (Kazan 1925), *Tatarlarda Sınıflar* (Kazan 1925), *Azerbaycan'da Beyler ve Onlara Tâbi Olan Kentlilere Dair Vesikalar* (Bakü 1927), *Timurlular İmparatorluğunun Dağılması ve Özbek Devri* (Semerkant 1927), *Feodalnie Klassı i krestyanstvo v Azerbaydžane v XIX veke* (Bakü 1928), *10 Yıl İçerisinde Azerbaycan'da Tarih İlminin İnkişafı* (Bakü 1930), *Azerbaycan'da Kul-luk* (Bakü 1931), *SSCB Halkları Tarihi* (Bakü 1932), *Tatarskaya ASSR Admi-*

UBEYDULLİN, Aziz

nistrativno-territorialnoe delenie (Kazan 1940, 1948), *Halk Savaşı* (Bakü 1933), *Tarihi Sayfalar Açılırken*. Ubeydullin'in daha önce Arap harfleriyle basılmış olan bazı eser ve makalelerinin Kiril harfleriyle yeniden neşri S. Alişev ve I. Gıylejev tarafından gerçekleştirilmiştir (Kazan 1989). **B) Edebiyat:** *Hikayeler* (Kazan 1918), *Ahmet Batır Ormanda* (Kazan 1919), *Tatar Edebiyatı Tarihi İçin Materyal Toplama Yolunda Bir Tecrübe* (Ali Rahim ile birlikte) (Kazan 1923), *Tatar Edebiyatı Tarihi I* (Kazan 1922; Ali Rahim ile birlikte), *Tatar Edebiyatı Tarihi* (Feodalizm devri, Kazan 1925), *Hikayeler* (Kazan 1930), *Hikayeler* (Kiril harfleriyle Tatarca nşr. R. Gaynanov, Kazan 1958). Ubeydullin'in bunların yanı sıra *Kazan Muhbiri*, *Yıldız*, *Kurultay*, *Şark Kızı*, *Biznin Yol* gazetelerinde; *An*, *Mektep*, *Maarif* (Kazan), *Şûrâ* (Orenburg), *Edebî Parçalar*, *Maarif ve Edebiyat*, *Azerbaycan'ı Öğrenme Yolu*, *Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Haberleri*, *Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Şark Fakültesinin Haberleri*, *Azerbaycan'ın İktisadi Haberleri* (Bakü), *Maarif ve Ukituvçî* (Semerkant) gibi dergilerde tarih, edebiyat, milliyet ve dil meseleleriyle alakalı 150 civarında makalesi yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cemil Hesenov, *Ak Lekelerin Kara Kөлkesi*, Bakü 1991, s. 177-196; *Gaziz Gubaydullin* (haz. E. Gubaydullin v.dğr.), Kazan 2002, tür.yer.; S. Alişev, "Kürenekle Tarihçi Hem Edip", *Kazan Utları*, sy. 6, Kazan 1987, s. 161-163; Atahan Paşaev, "Gaziz Gubaydullin kak vidny istorik-arhivist", *Gasırlar Avazi*, sy. 1-2, Kazan 1996, s. 181-185; "Gaziz Gubaydullin: Ya sredi tovarişçey scital'sya horosim disputantom", a.e., sy. 1-2 (1997), s. 121-122; "Eçke Emigrant", *Kazan Utları*, sy. 10 (1997), s. 122-127; S. Rahimov, "Gaziz Gubaydullin", *Gasırlar Avazi*, sy. 3-4 (1998), s. 95-97; A. Litvin, "Repressirovannaya nauka", a.e., sy. 3-4 (1998), s. 202-219; Renat Şigabdinov, "Uzbekskiy period nauchnoy deyatelnosti professora Gaziza Gubaydullina", a.e., sy. 1-2 (2000), s. 83-86.

İSMAİL TÜRKÖĞLU

UBICINI, Jean-Henri Abdolonyme
(1818-1884)

Fransız şarkiyatçısı.

20 Ekim 1818'de Issoudun'da (Fransa) doğdu. Lombardia asıllı bir ailenin çocuğudur. Gençliğinde birkaç yıl kolej öğretmenliği yaptı. 1846'da seyahate çıkarak İtalya, Yunanistan üzerinden İstanbul'a gitti (1847). 1848'de Bursa ve İzmir'e geçti. Aynı yıl Eflak ve Boğdan'da çıkan ayaklan-

Ubicini'nin 1853'te basılan *Türkiye Mektupları* (*Lettres sur la Turquie*) adlı eserinin kapağı ile 23 Aralık 1876 tarihli Osmanlı anayasasının Ubicini tarafından yapılan neşrinin kapağı

malar esnasında kurulan geçici hükümetin sekreterliğini üstlendi. Bu iki prensliğin Rus işgaline uğramasına ve Türk ordusunun Eflak'a girmesine tanık oldu. Sorun çözüldükten sonra İstanbul'a döndü ve Fuad Paşa'ya bilgi verdi. İstanbul'da bu ilk kalışı üç yılı buldu. 1855'te bir defa daha İstanbul'a geldi.

Ubicini İstanbul'da geniş bir çevre edindi. Çeşitli ailelerle tanıştı ve onların konduğu oldu. Mustafa Reşid, Fuad, Âli ve Ahmed Vefik paşalar gibi dönemin önde gelen devlet adamlarıyla irtibat kurdu. Türkiye'deki gelişmeleri, özellikle Tanzimat'la birlikte hızlanan yenilik hareketlerini yakından takip etti. Türkçe'yi edebî metinlere nüfuz edebilecek ölçüde öğrendiğinden Doğu kaynaklarını değerlendirebilecek donanıma sahipti. Ardından Paris'e döndü. 27 Ekim 1884'te Vernou sur Brene'de öldü. Légion d'Honneur nişanının Grand Croix derecesine sahipti. Yayımladığı eserlerden anlaşıldığına göre Ubicini, reform sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden canlanması ve ilerlemesi için girişim başlatan II. Mahmud'un yaptıklarına büyük değer vermektedir. II. Mahmud'u reformları gerçekleştirirken içinde bulunduğu durum açısından Büyük Petro'dan daha üstün görür. Tanzimat'ı "eski nizamın yeniden kurulması" şeklinde tanımlayan Ubicini, II. Mahmud'un eseri olarak gördüğü bu harekete daha geniş bir anlam vermektedir. Tanzimat, Türk imparatorluğunun çağdaş anlamda ilk anayasasının temellerini atmıştır. Ubicini, İslâm'ın Türkiye'deki hukuk düzeni ve günlük yaşayış üzerindeki etkisini inceler, ulemânın durumunu ele alır ve Tanzimat'la başlayan yeni yasaları değerlendirir; bunların müslüman ve gayri müslim tebaa yönün-

den getirdiği yenilikleri tahlil eder; okullar, kütüphaneler, basın, maliye, posta sistemi, ordu ve toplumsal yapı üzerinde ayrıntılı biçimde durur. Ubicini XIX. yüzyılda Türkler'e karşı oldukça tarafsız bir zihniyetin temsilcisidir. Bu dönemde Avrupa kamuoyunun kalıplaşmış ön yargılarla davrandığı göz önüne alınırsa bu tutumun önemi daha iyi anlaşılır. Özellikle mektupları bu ön yargıların sorgulanmasında etkili olmuştur. Ubicini Türkler'in erdemlerini, onurlarına düşkünlüğünü, sade yaşantılarını, ağır başlılıklarını, inceliklerini gerçekçi bir tutumla anlatmaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Lettres sur la Turquie ou tableau statistique, religieux, politique, administratif, militaire, commercial etc. de l'Empire ottoman depuis le khattichérif de Gulkhane 1839* (Paris 1851-1853). İstanbul'a yolculuğunu konu alan ve 1850 yılının Martından başlamak üzere *Moniteur universel*'de yayımlanmaya başlanan mektuplarının kitap haline getirilmiş şeklidir. O sırada Türkiye ile Rusya arasında yeni sorunların ortaya çıkması üzerine Avrupa kamuoyunun dikkati yeniden Osmanlı Devleti'ne çevrilmişti. Bu mektuplar Türkiye'nin gerçek yüzünün Batı'da tanınması açısından büyük değer taşımaktadır. Eserin I. cildinde Tanzimat'la birlikte değişen Osmanlı kurumları ve toplumsal yapı ele alınmakta, II. ciltte Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayri müslimlerin durumu tarihsel ve hukuksal açıdan incelenmektedir. Eser İngilizce'ye (*Lettres on Turkey: An Account of the Religious, Political, Social and Commercial Conditions of the Ottoman Empire*, trc. L. Easthope, London 1856), İtalyanca'ya (*Lettere Sulla Turchia*, Milan 1853), İspanyolca'ya

